

κοινωνιολογική ανάλυση του φαινομένου της έκτρώσεως στον ελληνικό χώρο

Μελέτη του γυναικείου δείγματος

των
Κλειώς Πρεσβέλου

Καθηγήτριας Κοινωνιολογίας
Πανεπιστημίου Louvain, Βέλγιο

και
'Αφροδίτης Τεπέρογλου

Dr. rer. pol.

Ἡ πληθυσμακὴ ἔκρηξη, φαινόμενο ἰδιαίτερα σημαντικὸ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, ἔχει πέραν τὰ τελευταῖα χρόνια τεράστια ἔκταση.

Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀπασχολεῖ ἰδιαίτερα τὶς χώρες ποὺ ἀνήκουν στὸν λεγόμενο «Τρίτο κόσμος».

Ἡ Ἑλλάς, παρ' ὅλο ποὺ ἀνήκει ἀκόμη στὰ ἀναπτυσσόμενα κράτη, λόγω τῆς οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς τῆς δομῆς, ἀπὸ δημογραφικὴ ἀποψη κατατάσσεται μεταξὺ τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν, ἀντιμετωπίζει ὁμως τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετο πρόβλημα: τὴν ὑπογεννητικότητα.¹

Ἡ ὑπογεννητικότητα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ποὺ διαπιστώθηκε κατὰ τὶς τελευταῖες ἀπογραφές, κλονίζει ἐπικίνδυνα τὰ θεμέλια τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας γιὰτὶ μὲ τὴ μείωση τῆς γεννητικότητας, ποὺ συμπίπτει μὲ τὴν αὐξηση τῆς μεταναστεύσεως, μειώνεται τὸ ποσοστὸ τῶν παραγωγικῶν ἡλικιῶν ἐνῶ αὐξάνεται ταυτόχρονα ὁ δείκτης γηράσκουσας τοῦ πληθυσμοῦ. Μελέτες, ποὺ ἔχουν γίνει κατὰ καιροὺς, ἔχουν ἀποδείξει ὅτι ἡ πληθυσμακὴ μείωση τῆς χώρας ὀφείλεται κατὰ κύριο λόγο στὴν ἔξαρση τῆς μεταναστεύσεως πρὸς τὸ ἔξωτερικὸ καὶ στὸ χαμηλὸ ποσοστὸ γεννητικότητας. «Κατὰ τὴν περίοδον 1961-71 ἡ ἔξωτερικὴ μετανάστευσις εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα ἀποδυνάμωσιν τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ 460.000 καὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ κατὰ 300.000 ἀτόμων. Ἐξ ἄλλου ἡ γεννητικότης ἀνέρχεται σήμερον εἰς 18 ‰ περίπου ἐναντι 26 ‰ τῆς περιόδου 1936-40.»²

Στὴν Ἑλλάδα ὁ κίνδυνος εἶχε ἐπισημανθῆ ἄρκετὰ χρόνια πρὶν. Τότε ὁμως ἡ προσοχὴ εἶχε στραφῆ κυρίως στὴ μετανάστευση ποὺ ἐρήμωνε τὴν ὑπαιθρο καὶ στεροῦσε τὴ χώρα ἀπὸ τὸ δυναμικὸ τοῦ παραγωγικοῦ πληθυσμοῦ.

Στὸ πρόβλημα τῆς μείωσης τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ δημιούργησε ἡ μετανάστευση, ἤρθε νὰ προστεθῆ τὰ τελευταῖα χρόνια τὸ φαινόμενο τῆς ὑπογεννητικότητας ποὺ ἡ ἔκτασή του δὲν εἶναι ἀσχετὴ μὲ τὴ μετανάστευση νέων τῆς παραγωγικῆς ἡλικίας.

Μέχρι τώρα ἔχουν γίνει πολυάριθμες μελέτες δημογραφικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ περιεχομένου, μὲ σκοπὸ ὄχι μόνον τὴν ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου τῆς γεννητικότητας καὶ τὴν ἀναζήτηση τῶν αἰτίων τῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπισημάνση τοῦ ἀμέσου κινδύνου ποὺ ἐγκυμονεῖ αὐτὴ ἡ κατάσταση γιὰ τὴν ἐπιβίωσι τοῦ

1. Οἱ πρόσφατες ἐργασίες τοῦ Δευτέρου Δημογραφικοῦ Συνεδρίου τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης (Στρασβούργο, Σεπτέμβριος 1971), καθὼς καὶ τὰ ἀνησυχητικὰ τους συμπεράσματα, ἀποδεικνύουν περὶτρανα ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς ἀξαναμένης πτώσεως τῆς γεννητικότητας παρατηρεῖται καὶ στὶς χώρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ποὺ ἔχουν ἀξιόλογη κοινωνικὴ νομοθεσία, ὅπως τὸ Βέλγιο π.χ., ὅπου τὸ ποσοστὸ γεννητικότητας μειώθηκε σημαντικὰ. Ἐπὶ 17,01 ‰ τὸ 1964 ἔπεσε στὸ 14,6 ‰ τὸ 1970.

2. Κέντρον Προγραμματισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν, Σχέδιον προτύπου μακροχρονίου ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος, Μῆρος Α'. Γενικαὶ Κατευθύνσεις Ἀναπτύξεως, Ἀθῆναι 1972, σελ. 8.

ἔθνοϋς, γεγονόσ ποῦ πρέπει νά προβληματίσῃ τὴν κοινὴ γνώμη, καὶ πολὺ περισσότερο τοὺς ὑπευθύνουσ (κοινωνιολόγουσ, δημογράφουσ).

Ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν ἐν λόγω ἐρευνῶν προκύπτει ὅτι ἡ ἔκτρωσῃ ἔχει πάρει μεγάλεσ διαστάσεσ τὰ τελευταῖα χρόνια.

Κατὰ τὸν καθηγητὴ Βαλαώρα: «Εἰσ τὸ σύνολον τοῦ δείγματοσ ἀναλογοῦν 34 προκλητὰ ἔκτρωσεσ ἐπὶ 100 ζῶντων νεογνῶν, ἐάν δὲ ἡ ἀναλογία αὐτὴ μεταφερθῇ εἰσ τὸ σύνολον τῶν ἐν Ἑλλάδι γεννησῶν (154.000 νεογνά κατ' ἔτοσ, ὡσ μέσοσ ὄροσ τῆσ δεκαετίασ 1956-1965), ὁ προκύπτων ἀριθμὸσ ἔκ 52.500 προκλητῶν ἔκτρωσῶν κατ' ἔτοσ, ἀναδεικνύει εὐγλόττωσ τὸ τεράστιον μέγεθοσ τοῦ παρ' ἡμῖν προβλήματοσ». Στὴ συνέχεια, ὁ ἐρευνητὴσ ἐκφράζει τὸν φόβο ὅτι «ὁ ἀριθμὸσ οὗτοσ πρέπει νά ὑστερήσῃ σημαντικῶσ τῆσ πραγματικότητοσ».¹ Ὁ καθηγητὴσ Λούροσ ἀναβιβάζει «τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι διενεργουμένων προκλητῶν ἔκτρωσῶν εἰσ τουλάχιστον 100.000 κατ' ἔτοσ».²

Σύμφωνα μὲ τῖσ ἀποφεισ τοῦ καθηγητοῦ Βαλαώρα, κ.ἀ.,³ ἡ ἔκτρωσῃ στὴν Ἑλλάδα εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀστικὸ φαινόμενο καὶ μάλιστα τῆσ περιοχῆσ Ἀθηνῶν. Στὴ σχετικὴ ἔρευνα ποῦ διεξήχθη τὸ 1966-67, ἀπὸ τῖσ 6.500 ἔγγαμει γυναῖκεσ ἡλικίασ 20 ἔωσ 50 ἔτων ποῦ ἐρωτήθησαν, τὸ 37% ἀπάντησαν ὅτι κατέφυγαν στὴν ἔκτρωσῃ. Οἱ ἔκτρωσεσ στῖσ ἀγροτικῶσ περιοχῶσ κάτω ἀπὸ 2.000 κατ. ἀνέρχονται σὲ 22%, ἐναῖναι 97% στὴν περιοχὴ Ἀθηνῶν.

Πρὸ τῆσ σοβαρῆσ αὐτῆσ καταστάσεωσ, ἡ Ἐκκλησία τῆσ Ἑλλάδοσ μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1529/29.5.68 Ἐγκύκλιο «περὶ τοῦ κινδύνου ἔκ τῆσ ὑπογεννητικότητοσ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ», ἀπαυλοηρομένη καὶ κατὰ βάθοσ κατανόησῃ τοῦ προβλήματοσ), ἀλλὰ στὰ ἀποτελέσματα μᾶσ εἰρύτερησ ἔρευνασ ποῦ διεξήχθη στὸ ἔθνοϋς.⁴

Τὸ θέμα τῆσ ἔκτρωσεωσ δὲν ἔχει ἐξετασθῇ ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ κοινοβιολογικῆσ πλευρᾶσ.

Σκοποσ τῆσ μελέτησ αὐτῆσ εἶναι νά καλύψῃ τὸ κενὸ ἐν μέρει μόνο, ἀφοῦ δὲν βασίζεται σὲ εἰδικὴ ἔρευνα ἐπὶ τῆσ ἔκτρωσεωσ (ἡ ὁποία θὰ ἦταν ἀπαραίτητὴ γιὰ μᾶ ὀλοκληρωμένη καὶ κατὰ βάθοσ κατανόησῃ τοῦ προβλήματοσ), ἀλλὰ στὰ ἀποτελέσματα μᾶσ εἰρύτερησ ἔρευνασ ποῦ διεξήχθη στὸ ἔθνοϋς.

1. Βαλαώρασ, Βασίλειοσ, Ὑπογεννητικότησ τῶν Ἑλλήνων καὶ προκλητὰ ἔκτρωσεσ, Ἀνάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν Ἱατρικῆσ Ἐταιρείασ Ἀθηνῶν, ἔτοσ 1969, Ἀθῆναι 1969, σελ. 18-19.

2. Λούροσ, Νικόλαοσ, Ἡ ἐπίπτωσι τῶν ἔκτρωσῶν ἐπὶ τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματοσ τῆσ Ἑλλάδοσ, Ἀνακοίνωσισ Ἀκαδημίασ Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1967.

3. Valaoras, V., Polychronopoulou, A., Trichopoulos, D., «Greece: Postwar Experience», *Studies in Family Planning*, October 1969.

4. Ἐγκύκλιοσ 1529, «Περὶ τοῦ κινδύνου ἔκ τῆσ ὑπογεννητικότητοσ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ», Περιοδικόν Ἐκκλησία, Νο 11-12, Ἰούλιοσ 1968, σελ. 245.

θνικὸ Κέντρο Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν (ΕΚΚΕ) μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Οἱ νεαρῶσ οἰκογένειασ» μεταξὺ Μαῖου 1971 καὶ Μαρτίου 1972.

Ἡ ἔρευνα, ποῦ τὸ ἀντιπροσωπευτικὸ τῆσ δείγματοσ προερχόταν ἀπὸ ἔξι ἀστικῶσ δήμοϋσ τῆσ Τέωσ Διοικησεωσ Πρωτεουσῆσ,⁵ ἀποσκοποῦσε στὴν ἐξέτασῃ τῶν προβλημάτων ποῦ ἀντιμετωπίζουσ τὰ νεαρὰ ζεῦγη ὄσο καὶ στὴν κοινωνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ τούσ ζοῖη, τὸσο καὶ στὴν συζυγικὴ καὶ τὴν οἰκογενειακὴ.

Σὲ μερικῶσ ἀπὸ τῖσ ἐρωτήσεις τοῦ ἐρωτηματολογίου οἱ δύο σύζυγοι ἀπαντοῦσαν προφορικὰ κὶ ἀπὸ κοινοῦ, ἐνὸσ σὲ ἄλλει, χωριστὰ καὶ γραπτὰ.

Σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο τῆσ ἔρευνασ ζητήθηκε ἡ γνώμη τῶν ἐρωτωμένων γιὰ τὸ σοβαρὸ πρόβλημα τῆσ ἔκτρωσεωσ καθὼσ καὶ γιὰ τῖσ μὴ παραδοσιακῶσ σχέσεσ συζύγων, γιὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ μελλοντοσ, τῆσ ἐπόμενησ δηλαδὴ γενιᾶσ.

Συνολικὰ 366 ζεῦγη ἀπάντησαν στὸ ἐρωτηματολόγιο. Πρέπει νά σημειωθῇ ὅτι στὴν ἐρώτησῃ τῆσ σχετικῆ μὲ τὴν ἔκτρωσῃ, οἱ δύο σύζυγοι ἀπάντησαν χωριστὰ καὶ γραπτὰ, γεγονόσ ποῦ ἔχει βασικὴ σηματοσία γιὰ τὴν περαιτέρω ἐπεξεργασία τῶν ἀπαντήσεων.

Στὸ πρῶτο τμήμα τῆσ μελέτησ ἐκτίθεται ἡ γνώμη τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τοῦ δείγματοσ σχετικὰ μὲ τὴν ἔκτρωσῃ. Οἱ ἀπαντήσεσ διαφοροποιήθησαν κατὰ φύλο κὶ ὄχι κατὰ ζεῦγοσ: δηλαδὴ δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψη τὸ γεγονόσ ὅτι οἱ δύο σύζυγοι ἔδωσαν σὰν ζεῦγοσ ἴδια ἡ διαφορετικὴ ἀπάντησῃ.

Στὸ δεῦτερο καὶ τρίτο τμήμα τῆσ μελέτησ θὰ γινήῃ ἡ ἐπεξεργασία τῶν ἀπαντήσεων μόνο τῶν γυναικῶν, ἀφοῦ οἱ γυναῖκεσ εἶναι οἱ ἄμεσα ἐνδιαφερόμενεσ.

Οἱ ἀπαντήσεσ τῶν ἀνδρῶν θὰ ἐξετασθοῦν σὲ προσεχῶσ ἄρθρο.

I. ἡ ἔκτρωσῃ σὰν «ἀντισυλληπτικὸ» μέσο

Οἱ σύζυγοι τοῦ δείγματοσ τῆσ ἔρευνασ ἐρωτήθησαν ἂν θὰ κατέφευγαν στὴ λύσῃ τῆσ ἔκτρωσεωσ, σὲ περίπτωση μᾶσ νέασ ἐγκυμοσίνησ ἀνεπιθύμητησ ἀπὸ τὸ ζεῦγοσ. Ἡ πρότασῃ ποῦ τοῦσ ἔγινε ἦταν ἡ ἑξῆσ:

5. Πρόκειται γιὰ συγκριτικὴ ἔρευνα ποῦ ἔγινε ταυτόχρονα καὶ στὸ Βέλγιο ὑπὸ τὴν εὐθύνησ τῆσ καθηγήτριασ τῆσ Κοινωνιολογίασ τοῦ Πανεπιστημίου Louvain, ὄροσ Κλαῖωσ Πρεβελοῦ.

6. Οἱ ὄμοι ἦταν οἱ ἑξῆσ: Ἀθηναῖοι, Περιστερίου, Καλλιθέα, Καισαρινῶν, Κεραιτινῶν καὶ Κορυδαλλοῦ. Σύμφωνα μὲ τοῦσ ὄροσ τῆσ ἔρευνασ, τὰ νεαρὰ ζεῦγη, ποῦ ἦρθαν σὲ πρῶτο γάμο, ἔπρεπε: α) νά ἔχουν ἡλικία κάτω τῶν 32 ἔτων, κατὰ τὸ 1971 β) νά μὴ ἔχουσ συμπληρώσει 10 χρόνια γάμου γ) νά ἔχουσ τουλάχιστον ἕνα παιδὶ γεννημένο τὸ 1967 ἢ τὸ 1968.

Ἡ προβληματικὴ τῆσ ἔρευνασ, καθὼσ καὶ ἡ μεθοδολογία ποῦ χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὴν δειγματοληγία καὶ τὴν διεξαγωγὴ τῶν συνεντεύξεων, θὰ δημοσιευθοῦν ἐκτενέστερα σὲ προσεχῇ μελέτῃ περὶ νεαρῶν οἰκογενειῶν.

«Εάν η γέννηση άλλου παιδιού δεν είναι επιθυμητή, το ζευγάρι αποφασίζει αν θά καταφύγει ή όχι στην έκτρωση».

Η ανάλυση των απαντήσεων του δλου δείγματος, ανεξαρτήτως φύλου, αποδεικνύει μία αξιοπρόσεκτη διαφορά γνώμων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. 'Εάν η γέννηση άλλου παιδιού δεν είναι επιθυμητή, το ζευγάρι αποφασίζει αν θα καταφύγει ή όχι στην έκτρωση

	N	%	
Συμφωνώ απόλυτα	237	34,8	54,6%
Μάλλον συμφωνώ	135	19,8	
Μάλλον διαφωνώ	85	12,5	37,9%
Διαφωνώ απόλυτα	173	25,4	
Δεν μπορώ να αποφασίσω	51	7,5	
Σύνολο	681*	100,0	

* Δεν έχουν ληφθεί υπ' όψη τα χωρίς απάντηση ερωτηματολόγια.

Όπως φαίνεται και στον πίνακα, οι ερωτώμενοι αποτελούν βασικά δύο ομάδες:

Στην πρώτη ανήκουν αυτοί που συγκατατίθενται απόλυτα ή εν μέρει στην έκτρωση και που αποτελούν την πλειοψηφία: 54,6%. Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει όσους διαφωνούν, είτε απόλυτα, είτε εν μέρει, με την έκτρωση. Αυτοί αντιπροσωπεύουν το 37,9% του δείγματος.

Το μικρό σχετικά ποσοστό των αναποφάσιστων (7,5%) είναι ενδεικτικό του γεγονότος ότι τα νεαρά ζεύγη της περιοχής 'Αθηνών-Πειραιώς έχουν ήδη πάρει μία οριστική θέση (είτε θετική, είτε αρνητική) έναντι του θέματος της εκτρώσεως. Οι ερωτώμενοι που συμφωνούν ή διαφωνούν απόλυτα, δηλαδή έχουν ήδη σχηματίσει σαφή γνώμη υπέρ ή κατά της εκτρώσεως, αντιπροσωπεύουν αντίστοιχα 34,8% και 25,4% ενώ εκείνοι που διστάζουν αντιπροσωπεύουν 19,8% και 12,5% αντίστοιχα. Η κατηγορία αυτή των διστακτικών με συνολικό ποσοστό 32,3%, αν και φαίνεται να προβληματίζεται από το θέμα, ώστόσο δεν παίρνει ξεκαθαρισμένη στάση υπέρ ή κατά της εκτρώσεως.

Επειδή η έκτρωση δίνει πρακτικά αποτελέσματα στα προχωρημένα στάδια κνήσεως, κατά τον καθηγητή Βαλαώρα χρησιμοποιείται σαν αντισυλληπτικό μέτρο: «Αί προκληται εκτρώσεις δεν αποτελούν το μόνον μέσον, εις το όποιον αι σημεριναι Έλληνίδες καταφεύγουσιν διά τον περιορισμόν του αριθμού των τέκνων των. Έν τή πραγματικότητι, άλλα αντισυλληπτικά μέτρα λαμβάνονται εξ ίσου ή ενίοτε συχνότερον των εκτρώσεων, τουλάχιστον κατά τα άρχικα στάδια της αναπαραγωγικής των συζύγων δραστηριότητος. Μόνον αργότερον, όταν οι γονεΐς απογοητευθοῦν από την μερικὴν ή ολικήν αποτυχίαν των άλλων μέτρων τὰ ζεύγη στρέφονται, όλονεν και περισσύτερον, πρὸς ἐκεῖνο τῆς βίαιας

διακοπῆς τῆς κνήσεως μέτρον, ὅπερ λαμβάνει τότε προτεραιότητα ἔναντι πάσης ἄλλης αντισυλληπτικῆς μεθόδου.»¹

Σύμφωνα με τὰ πορίσματα μιᾶς συγκριτικῆς ἔρευνας πού ἔγινε στή Γαλλία, ἡ έκτρωση χρησιμοποιεῖται σάν αντισυλληπτικό μέτρο, ὅταν ὁ οἰκογενειακός προγραμματισμός εἶναι ἀνύπαρκτος, καί ὅταν τὰ νεαρά ζεύγη δέν μποροῦν νά καταφύγουν στίς ἀπρηχαιωμένες μεθόδους, ὅπως ἡ διακεκομμένη στυνουςία.² Στήν ἴδια ἔρευνα ἀναφέρεται χαρακτηριστικά ὅτι: «σέ χώρες ὅπου τὰ αντισυλληπτικά μέτρα δέν ἐφαρμόζονται ἢ ἐφαρμόζονται ἑλλιπῶς, ἡ ἔκτρωση ἀποτελεῖ τήν εὐκολή λύση γιά τὰ ζευγάρια πού δέν ἔδωσαν τή δέουσα προσοχή στό θέμα τῆς γονιμότητός τους.»³

Διαχωρισμός κατά φύλο

Όπως φαίνεται στον πίνακα 2, δέν υπάρχουν βασικές διαφορές μεταξύ ἀνδρῶν καί γυναικῶν στή θέση πού παίρνουν (ἀρνητική ή θετική) ἔναντι τῆς εκτρώσεως. Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ ἐκπλήσσει γιατί

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

	Ἄνδρες		Γυναίκες	
	N	%	N	%
Συμφωνώ απόλυτα	120	35,1	117	34,4
Μάλλον συμφωνώ	65	19,1	70	20,6
Μάλλον διαφωνώ	45	13,2	40	11,8
Διαφωνώ απόλυτα	83	24,4	90	26,5
Δεν μπορώ να αποφασίσω	28	8,2	23	6,2
Σύνολο	341	100,0	340	100,0

φυσικό ήταν νά ὑπάρχει διαφορά στίς ἀπαντήσεις τῶν δύο φύλων, δεδομένου ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς εκτρώσεως, πέραν τῆς ἐνυτέρης δημογραφικῆς, κοινωνικῆς καί ἠθικῆς σημασίας του, ἀπασχολεῖ διαφορετικά τοὺς ἄνδρες καί τίς γυναίκες. Ἐπί πλέον στήν Ἑλλάδα οἱ ποινικές ἐπιπτώσεις πού συνεπάγεται ἡ έκτρωση βαρύνουν κυρίως τή γυναίκα.⁴

Σύμφωνα με τή συγκριτικὴ ἔρευνα πού ἔγινε καί στό Βέλγιο, τὸ ποσοστὸ τῶν ἀνδρῶν πού τάσσεται υπέρ

1. Βαλαώρας, Βασίλειος, Ἰστορηματικὴς τῶν Ἑλλήνων καί προκληται εκτρώσεις, Ἐνάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν Ἰατρικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, Ἀθήναι 1969, σελ. 26 (ἡ υπογράμμιση δική μας).

2. Rapport d'INED, «La situation démographique de la France en 1972», Population, No 6, 1973, σελ. 1054.

3. Rapport d'INED, «La situation démographique de la France en 1972», Population, No 6, σελ. 1056 (ἡ υπογράμμιση δική μας).

4. Ὁ Ποινικός Κώδιξ (Γ.Α. Βαβαρέτου, Ποινικός Κώδιξ, Ἀθήναι 1970) στό ἄρθρο 303-1 ἀναφέρει ὅτι «Ἐγκυος, ἥτις ἐκ προθέσεως ἀποκτείνει δι' ἐκτρώσεως ἢ κατ' ἄλλον τρόπον τὸ παρ' αὐτῆς κυοφορούμενον ἢ ἐπιτρέπει εἰς ἄλλον νά πράξει τοῦτο, τιμωρεῖται διά φυλακίσεως μέχρι τριῶν ἐτῶν».

τῆς ἐκτρώσεως εἶναι πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ ποσοστὸ τῶν γυναικῶν.

Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι, ἀντίθετα ἀπὸ ὅτι συμβαίνει στὴν Ἑλλάδα, τὸ ποσοστὸ τῶν ἐρωτηθέντων Βέλγων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ποὺ ἀποδέχονται τὴν ἐκτρώση εἶναι χαμηλότερο ἀπὸ τὸ ποσοστὸ αὐτῶν ποὺ ἀντιτίθενται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2α. Συγκριτικὲς γνώμες ἐπὶ τῶν ἐκτρώσεων — Ποσοστιαῖος διαχωρισμὸς κατὰ φύλο

	Ἄνδρες		Γυναῖκες	
	Ἑλλάς %	Βέλγιον %	Ἑλλάς %	Βέλγιον %
Συμφωνῶν ἀπόλυτα ἢ μᾶλλον συμφωνῶν	54,2	39,5	55,0	28,8
Διαφωνῶν ἀπόλυτα ἢ μᾶλλον διαφωνῶν	37,6	51,9	38,3	63,0
Δὲν μπορῶ ν' ἀποφασίσω	8,2	8,3	6,7	7,9
Χωρὶς ἀπάντηση	—	0,3	—	0,3
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0

Πηγή: Presvelou, C., Brutus, A., et Canivet, B., «L'avortement dans la vie du couple», Recherches Sociologiques, No 1, juin 1972, σελ. 147.

Ἡ σύμπτωση ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων ἀντιλήψεων ποὺ παρατηρεῖται στὸ ἐλληνικὸ δείγμα καθὼς καὶ τὸ ὑψηλὸ ποσοστὸ τῶν καταφατικῶν ἀπαντήσεων πρέπει νὰ τυχόν ἰδιαίτερης μελέτης καὶ ἀναλύσεως. Ἡ μέχρι στιγμῆς ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων τῆς ἔρευνας δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀποδώσουμε τὴν αὐτίστη αὐτῆ τῶν ἀπόψεων (ποὺ εἶναι σημαντικὴ, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός ὅτι ὁ κάθε σύζυγος ἀπάντησε γραπτὰ καὶ χωρὶς νὰ συμβουλευθῇ τὸν σύντροφό του) στὴν πλήρη συζυγικὴ σύμπτωση καὶ κατανοήση. Ἡ ἐξήγηση πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἄλλοῦ.

Στὸν τόπο μας δὲν εἶναι ὅλοι κατὰλληλα προετοιμασμένοι γιὰ τὴ δημιουργία οἰκογένειας οὔτε καὶ καταρτισμένοι σχετικὰ μὲ τὴν τεκνογονία. Ἀλλὰ στὸ θέμα αὐτὸ θὰ ἐπανεέλθουμε ἀργότερα.

II. ἡ στάση τῶν γυναικῶν ἐναντι τῆς ἐκτρώσεως

Κατωτέρω ἐξετάζονται οἱ ἀπαντήσεις τῶν γυναικῶν σὲ σχέση μετὰ τὴν ἡλικία τους, τὸν ἀριθμὸ τῶν παιδιῶν τους, τὸ ἐπίπεδο μορφώσεως, τὴν ἐπαγγελματικὴ τους δραστηριότητα καὶ τὶς οἰκονομικὲς δυσκολίες, καὶ αὐτὸ γιὰ τὸ θέμα τῆς ἐκτρώσεως ἀφορὰ ἅμεσα τὴ γυναικῆ.

Ἡ ἡλικία τῆς νεαρῆς μητέρας

Ἀπὸ τὸν πίνακα 3 ἀποδεικνύεται ὅτι, μετὰ τὴν ἀροδο τῆς ἡλικίας, τὸ ποσοστὸ τῶν γυναικῶν ποὺ τάσσεται ὑπὲρ τῆς ἐκτρώσεως μειώνεται σημαντικὰ,

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Γνώμη γιὰ τὴν ἐκτρώση	Κατηγορίες ἡλικιῶν						Σύνολο	
	21 N	25 %	25 N	29 %	≥ 29 N	≥ 29 %	N	%
Θετικὴ	71	64,6	82	58,2	34	51,5	187	59,0
Ἀρνητικὴ	39	35,4	59	41,8	32	48,5	130	41,0
Σύνολο	110	100,0	141	100,0	66	100,0	317	100,0
		(34,7%)		(44,5%)		(20,8%)		(100%)

ἐνῶ ἀντίστοιχα αὐξάνει τὸ ποσοστὸ ἐκείνων ποὺ τὴν ἀποδοκιμᾶζουν.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι στὴν κατηγορία τῶν νεαρῶν γυναικῶν (ἡλικίας μεταξὺ 21 καὶ κάτω τῶν 25 ἐτῶν) ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὸ ἕνα τρίτο τοῦ δείγματος (34,7%), δύο γυναῖκες στὶς τρεῖς (64,6%) συμφωνοῦν ἀπόλυτα ἢ ἐν μέρει μετὰ τὴν πρόταση, ἐνῶ μεταξὺ τῶν πιὸ προχωρημένων στὴν ἡλικία (ἄνω τῶν 29 ἐτῶν) μόνον μιὰ γυναῖκα στὶς δύο (51,5%) συμφωνεῖ ἀκόμη. Ἀντίθετα, τὸ ποσοστὸ τῶν γυναικῶν ποὺ διαφωνεῖ αὐξάνει βαθμιαία μετὰ τὴν ἡλικία καὶ ἀντιπροσωπεύει 35,4% στὶς νεότερες ἐναντι 48,5% στὶς πιὸ ἡλικιωμένες.

Ἡ γνώμη, θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ, ποὺ ἐκφράζει ἡ γυναῖκα ὅταν τῆς τίθεται ἐρώτηση πάνω στὸ θέμα τῆς ἐκτρώσεως, εἶναι, ὅπως βλέπουμε, σχετικὴ μετὰ τὴν ἡλικία τῆς καὶ τὸ συγκεκριμένο κοινωνικὸ καὶ οἰκογενειακὸ περιβάλλον τῆς. Οἱ νεότερες, ποὺ βρίσκονται στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀναπαραγωγικοῦ τους κύκλου, δὲν ἀπορρίπτουν ἀσίζηρη τὸ ἐνδεχόμενο τῆς ἐκτρώσεως. Ἀντίθετα, οἱ μεγαλύτερες (29 ἐτῶν καὶ ἄνω) φαίνονται νὰ ἀντιμετωπίζουν πιὸ ψύχραιμα τὴν πιθανὴ ἀύξηση τῶν μελών τῆς οἰκογενείας τους.

Ὁ ἀριθμὸς παιδιῶν κατὰ οἰκογένεια

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Γνώμη γιὰ τὴν ἐκτρώση	Ἀριθμὸς παιδιῶν						Σύνολο	
	Ἐνα παιδί		Δύο παιδιά		Τρία παιδιά		N	%
	N	%	N	%	N	%	N	%
Θετικὴ	63	55,8	118	61,8	6	42,2	187	59,0
Ἀρνητικὴ	50	44,2	73	38,2	7	53,8	130	41,0
Σύνολο	113	100,0	191	100,0	13	100,0	317	100,0
		(35,6%)		(60,3%)		(4,1%)		(100%)

Εἶναι ἀξιοσημείωτο τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ τὸ δείγμα ποὺ ἀπάντησε στὴν ἐρώτηση μόνον 13 νέες μητέρες (4,1%) ἔχουν τρία παιδιά, 60,3% ἔχουν δύο, ἐνῶ 35,6% ἕνα παιδί. Φαίνεται πὺς οἱ οἰκογένειες τῆς ἔρευνας, ἀφοῦ εἶναι καὶ νεαρές, δὲν ἔχουν ἀκόμη ὀλοκληρώσει τὸν κύκλον τεκνογονίας τους. Ὅμως ἡ τάση πρὸς ὑπογεννητικότητα, ποὺ παρατηρεῖται σὲ ὀλόκληρη τὴ χώρα, κάνει τὸν ἔρευνητὴ νὰ ὑπο-

θέση ότι ο έπιθυμητός αριθμός παιδιών έχει ήδη συμπληρωθεί για το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων οικογενειών με αποτέλεσμα να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια προς αποφυγή μιάς επιπρόσθετης μελλοντικής κηρύσεως.

Τα στοιχεία του πίνακα 4 μάλλον ενισχύουν αυτή την άποψη. Βλέπουμε πράγματι ότι το ποσοστό γυναικών που συμφωνούν με την πρόταση περί εκτρώσεως αυξάνει με τον αριθμό παιδιών στις δυο πρώτες κατηγορίες γυναικών που έχουν ένα ή δυο παιδιά: αντίστοιχα 55,8% και 61,8%. Άξιοπρόσεκτο όμως είναι και το γεγονός ότι το ποσοστό μητέρων τριών παιδιών που συμφωνούν με την πρόταση ελαττώνεται (46,2%) αντί να αυξάνει. Ο μικρός αριθμός μητέρων που ανήκουν σ'αυτή την κατηγορία (13 μητέρες σε γενικό σύνολο 317) καθιστά αδύνατη την περαιτέρω ανάλυση των απαντήσεων που έδωσαν. Μπορεί όμως να λεχθεί, σάν υπόθεση, ότι μερικές μητέρες τριών παιδιών ανήκουν στην κατηγορία των γυναικών που λόγω παραδοσιακών και θρησκευτικών πεποιθήσεων αποκρούουν την έκτρωση πολύ περισσότερο από ό,τι οι δυο άλλες κατηγορίες νέων μητέρων.

Το επίπεδο μορφώσεως

Συνεχίζοντας την ανάλυση των στοιχείων της μελέτης είναι σκόπιμο να εξετάσουμε τις γνώμες των έρωτημένων γυναικών σε σχέση με το επίπεδο μορφώσεώς τους.

Από τον πίνακα 5 προκύπτει ότι ενώ στις δυο έρωτημένες γυναίκες (50,0%) είναι απόφοιτες Δημοτικού Σχολείου, ενώ 7,3% απέφοιτησαν από Άνωτερες Σχολές. Το υπόλοιπο δείγμα αποτελείται από γυναίκες που έχουν τελειώσει τις τρεις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου (15,5%) και από απόφοιτες Γυμνασίου (27,2%). Το ποσοστό των γυναικών που αποδέχονται την έκτρωση παραμένει υψηλό και στα τέσσερα επίπεδα μορφώσεως του δείγματος, αλλά η διαφοροποίηση των ποσοστών δεν ακολουθεί αυτήν του επιπέδου μορφώσεως. Παρατηρούμε ότι το χαμηλότερο ποσοστό αποδοχής (56,0%) το κατέχουν οι απόφοιτοι Δημοτικού Σχολείου, ενώ

το υψηλότερο (67,3%) οι απόφοιτοι των τριών πρώτων τάξεων του Γυμνασίου.

Η θετική σχέση που έχει παρατηρηθεί επανελημμένες μεταξύ του επιπέδου μορφώσεως της γυναίκας και της έλευθεροποιήσεώς της σε άλλους τομείς της οικογενειακής ζωής (κατανομή έξοχίας μεταξύ των δυο συζύγων, ενδιαφέρον για την εργασία της κτλ.)¹ δεν αντιβαλλώνεται εδώ.

Η σχετική επιφύλαξη των καλλιεργημένων γυναικών στο θέμα της εκτρώσεως σε αντίθεση με τις γυναίκες μέρους μορφωτικού επιπέδου (άφοιτες των τριών πρώτων τάξεων του Γυμνασίου) οφείλεται στο γεγονός ότι οι πρώτες όχι μόνο έχουν μεγαλύτερη επίγνωση της σοβαρής αναταραχής που υφίσταται ο γυναικείος οργανισμός κατά την έκτρωση, αλλά επί πλέον είναι πληροφορημένες σχετικά με τη χρήση των αντισυλληπτικών.²

Το υψηλό ποσοστό γυναικών μετρίου μορφωτικού επιπέδου (τρεις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου), που τάσσεται υπέρ της εκτρώσεως, δύσκολα έξηγητεί. Ίσως να πρόκειται για ύποσύνολο γυναικών που προκειμένου να επιτύχουν βελτίωση των συνθηκών της οικογενειακής και κοινωνικής τους ζωής απο-

1. Presvelou, Clío, *La sociologie de la consommation familiale*, Bruxelles, Les ed. Vie Ouvrière, 1968, pp. 44-52.

2. Σχετικά με τις επιπτώσεις που έχει για τον ανθρώπινο οργανισμό η έκτρωση, βλ. μεταξύ άλλων, D. Callahan, *Abortion: Law, Choice and Morality*, New York, Collier Macmillan (2 ed.), 1970. Άξίζει να σημειωθεί ότι οι διαβεβαιώσεις πως η νόμιμη έκτρωση είναι μια επέμβαση ακίνδυνη, προέρχονται από επιστήμονες που οι χώρες τους δεν αναγνωρίζουν τη νόμιμη έκτρωση, ενώ τους κινδύνους τους επιστημονικά επισημαίνουν στις χώρες των οποίων η έκτρωση δεν απαγορεύεται.

Αναφορικά με τις ψυχολογικές επιπτώσεις που έχει η έκτρωση στον οργανισμό, βλ. μεταξύ άλλων: J. M. van Habost, «Contexte et requelles psychologiques et psychopathologiques de l'avortement», *Sexologie*, No 1, σ. 23, M. Ekblad, «Induced Abortion on Psychiatric Grounds: A follow up study of 479 Women», *Acta Psychiatrica and Neurologica Scandinavica*, suppl. 99-102 (1955), σ. 3-238. Βεβαία, η σημασία που αποδίδουν οι συγγραφείς στις επιπτώσεις αυτές εξαρτάται από τη θέση που παίρνουν (θετική ή αρνητική) έναντι της εκτρώσεως. Βλ. επίσης D. Callahan, *op. cit.*, σ. 67-71, 260-263. Γενικά, έχει διαπιστωθεί ότι οι ψυχολογικές επιπτώσεις είναι πολύ σοβαρές, όταν η έκτρωση δεν δικαιολογείται ή όταν η γυναίκα έχει ύποστη πίεσις από το περιβάλλον της.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Γνώμη για την έκτρωση	Δημοτικό		Έπίπεδο μορφώσεως των γυναικών						Σύνολο	
	N	%	Γυμνάσιο (τρεις πρώτες τάξεις)		Γυμνάσιο (τρεις τελευταίες τάξεις. Απολυτήριο)		Άνωτερη ή Άνώτατη Έκπαίδευση		N	%
Θετική	89	56,0	33	67,3	51	59,3	14	60,9	187	59,0
Άρνητική	70	44,0	16	32,7	35	40,7	9	39,1	130	41,0
Σύνολο	159	100,0	49	100,0	86	100,0	23	100,0	317	100,0
		(50,0%)		(15,5%)		(27,2%)		(7,3%)		(100%)

φασίζον να ἄρκεσθοῦν σὲ ἓνα, τὸ πολὺ δύο, παιδιὰ τὰ ὁποία προτιθεναὶ νὰ μορφώσουν με «κάθε θυσία» μὰ κι αὐτὲς δὲν μπόρεσαν νὰ σπουδάσουν. Ἴσως πάλι ἡ ἡμιμάθεια τῶν γυναικῶν αὐτῶν τοὺς ἐδῆμοῦργησε τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ μειωμένη γεννητικότητα θὰ τοὺς ἐξασφάλιζε κάποια χειραφέτηση κι ὅτι θὰ τὶς προστάταε ἀπὸ τὶς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀντιξοότητες.

Τὸ ὑψηλότερο ποσοστὸ τῶν γυναικῶν ποὺ ἀπορρίπτουν τὴν ἐκτροφή ἔχει μόρφωση ἐπιπέδου Δημοτικοῦ Σχολείου. Στὸ ἴδιο συμπέρασμα καταλήγουν καὶ ἄλλες ἐρευνες.¹

Ἡ ἐπαγγελματικὴ δραστηριότης τῶν γυναικῶν

Ἀπὸ τὶς 317 νέες γυναῖκες τοῦ δείγματος τὸ ἓνα πέμπτο μόνον (20,2%) ἀσκεῖ κάποιο ἐπάγγελμα καὶ ἀπ' αὐτὲς μόνον 13,9% ἔχουν πλήρη ἐπαγγελματικὴ ἀπασχόληση. Ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν γυναικῶν (79,8%) ἀσχολεῖται με τὰ οἰκιακά. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ εἶναι ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς οἰκονομικῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλληνίδας τῆς περιφερείας πρωτεύουσῆς στὴν ἐθνικὴ παραγωγή.²

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Γνώμη γὰ τὴν ἐκτροφή	Ἐπαγγελματικὴ δραστηριότης τῶν γυναικῶν							
	Πλήρης		Μερικὴ		Χωρὶς		Σύνολο	
	N	%	N	%	N	%		
Θετικὴ	23	52,3	12	60,0	152	60,1	187	59,0
Ἀρνητικὴ	21	47,7	8	40,0	101	39,9	130	41,0
Σύνολο	44	100,0	20	100,0	253	100,0	317	100,0
		(13,9%)		(6,3%)		(79,8%)		(100%)

Σύμφωνα με τὸν παραπάνω πίνακα, οἱ ἐρωτώμενες ἀποτελοῦν δύο ομάδες, ἀνάλογο με τὴ θέση ποὺ παίρνουν ἔναντι τῆς ἐκτροφῆς. Ἡ πρώτη ομάδα

1. Βλ. μεταξὺ ἄλλων, Bardin, Panos, «Abortion and Public Opinion. A Research Note», *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 34, No 1, 1972: 111. Ἀπὸ μία ἐρευνα ποὺ διεξήγαγε στὴς ΗΠΑ ὁ συγγραφεὺς προκύπτει ὅτι κατὰ τῆς ἐκτροφῆς ἔχουν ταχθῆ κυρίως ἄτομα χαμηλοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου.

2. Ὅπως ἔχει ἤδη ἀναφερθῆ, τὸ δείγμα τῆς ἐρευνᾶς προέρχεται ἀπὸ τὴν Περιφέρεια Πρωτεύουσῆς. Τὰ στοιχεῖα γὰ τὸν οἰκονομικὰ ἐνεργὸ γυναικεῖο πληθυσμὸ (Στοιχεῖα τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίᾶς τῆς Ἑλλάδος - Ἀπογραφή πληθυσμοῦ 1971) εἶναι τὰ ἑξῆς:

Περιφέρεια πρωτεύουσῆς - Θῆλεις		
Σύνολο πληθυσμοῦ ἡλικίας 10 ἐτῶν καὶ ἄνω	Οἰκονομικὰ ἐνεργὸς πληθυσμὸς	Οἰκονομικὰ μὴ ἐνεργὸς πληθυσμὸς
1.119.888	224.260	895.628
	20%	80%

ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐργαζόμενες με πλῆρες ὥραριο ἐργασίας. Ἡ ἄλλη ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐργαζόμενες με μειωμένο ὥραριο ἐργασίας, καθὼς καὶ ἀπὸ μὴ ἐργαζόμενες.

Τὸ ποσοστὸ γυναικῶν ποὺ ἀποδέχονται τὴν ἐκτροφή εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογο με τὴν ἐπαγγελματικὴ τους δραστηριότητα: 52,3% τῆς ομάδος τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν με πλῆρες ὥραριο, ἔναντι 60,0% τῶν γυναικῶν τῆς ἄλλης ομάδος.

Πολλοὶ ἐραυνηταὶ συσχετίζουν τὴν ἐξωοικογενειακὴ ἐργασία τῆς γυναίκας με τὸν μειωμένο ἄριθμὸ παιδιῶν.

Μ' αὐτὰ τὰ δεδομένα καὶ ἀφοῦ ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ ἐκτροφή χρησιμοποεῖται σὰν ἀντισυλληπτικὸ μέτρο, θὰ ἦταν φυσικὸ οἱ ἐργαζόμενες με πλῆρες ὥραριο να καταφεύγουν στὴν ἐκτροφή πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὶς ἐργαζόμενες με μειωμένο ὥραριο καὶ τὶς μὴ ἐργαζόμενες. Ὡστόσο, ἀπὸ τὴν ἐρευνα διαπιστώνεται τὸ ἀντίθετο. Ἡ ἐξήγηση βασίζεται στὴ νοοτροπία τῶν ἐργαζομένων μητέρων. Στὶς οἰκογένειες ὅπου καὶ οἱ δύο σύζυγοι ἐργάζονται δημιουργοῦνται κοινωνιολογικὲς προϋποθέσεις ἀρνητικὲς πρὸς τὴν ἐκτροφή: εὐρύτερη συζήτηση καὶ κατανόηση μεταξὺ τῶν συζύγων γύρω ἀπὸ τὸν προγραμματισμὸ τεκνογονίας, ὀρθότερες καὶ πιὸ ὀλοκληρωμένες πληροφορίες ποὺ ἔχει ἡ ἐργαζόμενη μητέρα σχετικὰ με τὴ χρησιμοποίηση ἀντισυλληπτικῶν μέτρων.

Οἰκονομικὲς δυσκολίες τῆς οἰκογένειας

Μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐρευνᾶς, ἐξετάζουμε ἐὰν οἱ ἐρωτώμενες συναντοῦν ἢ ὄχι οἰκονομικὲς δυσκολίες. Ἡ ἀπάντησή τους ταυτίζεται με τὴ θέση ποὺ παίρνουν ἔναντι τῆς ἐκτροφῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Γνώμη γὰ τὴν ἐκτροφή	Οἰκονομικὲς δυσκολίες τῶν ἐρωτωμένων							
	Πολὺ συχνὰ ἢ συχνὰ		Πότε - Πότε		Σπάνια ἢ ποτὲ		Σύνολο	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Θετικὴ	88	59,0	61	56,0	38	64,4	187	59,0
Ἀρνητικὴ	61	41,0	48	44,0	21	35,6	130	41,0
Σύνολο	149	100,0	109	100,0	59	100,0	317	100,0
		(47,0%)		(34,4%)		(18,6%)		(100%)

Τὸ ποσοστὸ τῶν γυναικῶν ποὺ δηλώνουν ὅτι ἔχουν οἰκονομικὲς δυσκολίες εἶναι ἰδιαίτερα αὐξημένο (49%), δηλαδὴ μὴ γυναῖκα στὶς δύο), ἐνῶ ἐκαῖνες ποὺ δὲν συναντοῦν ποτέ, ἢ ποὺ σπάνια συναντοῦν, τέτοιας φύσεως δυσκολίες ἀποτελοῦν τὸ 13,3%, δηλαδὴ μὴ γυναῖκα στὶς 10. Ὁ ὅρος «οἰκονομικὴ δυσκολία» δὲν βασίζεται σὲ ἀντικειμενικοὺς

οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες ευημερίας. Δεδομένου όμως ότι το 50% των γυναικών του δείγματος είναι απόφοιτες του Δημοτικού Σχολείου (βλ. πίν. 5) και 79,8% δηλώνουν ότι ασχολούνται μόνον με τα οικιακά (βλ. πίν. 6), καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το δείγμα δεν αντιπροσωπεύει τις ανώτερες οικονομικές τάξεις.

Αν και θά ήταν φυσική μία αντίστροφος ανάλογη τάση μεταξύ της οικονομικής μεταβλητής και της στάσεως των γυναικών έναντι της έκτρωσης, ωστόσο ο πίνακας 7 αποδεικνύει το αντίθετο. Το ποσοστό των γυναικών που δηλώνουν ότι σπάνια συναντούν ή ότι δεν συναντούν σχεδόν ποτέ οικονομικές δυσκολίες και που τάσσονται υπέρ της έκτρωσης, ανέρχεται σε 64,4%, ενώ το ποσοστό των γυναικών που συναντούν πολύ συχνά ή συχνά οικονομικές δυσκολίες και που δέχονται την έκτρωση, πέφτει σε 59,0%.

Γενικά, από την ανάλυση του πίνακα 7 καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η οικονομική κατάσταση των ερωτωμένων δεν επηρεάζει αισθητά τη γνώμη τους υπέρ ή κατά της έκτρωσης.

III. Γνώμες για την έκτρωση βάσει των δεδομένων της σεξουαλικής, συζυγικής και οικογενειακής ζωής

Στο τρίτο και τελευταίο τμήμα της μελέτης μας εξετάζονται οι απόψεις των ερωτωμένων σχετικά με τη σεξουαλική, συζυγική και οικογενειακή τους ζωή.

Χρησιμοποίηση αντισυλληπτικών μέτρων

Ο πίνακας 8 παρουσιάζει τις απόψεις των γυναικών σχετικά με τη χρησιμοποίηση των αντισυλληπτικών μέτρων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8. Έάν η γέννηση παιδιού δεν είναι επιθυμητή, δικαιολογείται ή εφαρμόζεται κάθε αντισυλληπτικού μέτρου

Εφαρμογή κάθε αντισυλληπτικού μέτρου	Γνώμη για την έκτρωση		
	Θετική N %	Αρνητική N %	Σύνολο N %
Συμφωνώ απόλυτα ή μάλλον συμφωνώ	167 89,3	67 51,5	234 73,8
Δεν μπορώ ν' αποφασίσω	6 3,2	7 5,4	13 4,1
Μάλλον διαφωνώ ή διαφωνώ έντελώς	14 7,5	56 43,1	70 22,1
Σύνολο	187 100,0	130 100,0	317 100,0

Παρατηρούμε κατ' αρχήν, ότι επί του συνολικού δείγματος 73,8% των γυναικών συμφωνούν με την εφαρμογή κάθε αντισυλληπτικού μέτρου, σε περίπτωση ανεπιθύμητης νέας κύησης, ενώ μόνον 22,1% διαφωνούν. Το ποσοστό των ερωτωμένων, που συμ-

φωνούν με τη χρήση αντισυλληπτικών μέτρων, είναι αρκετά μεγάλο εν σχέσει με το ποσοστό των γυναικών που δέχονται την έκτρωση (55%, πίν. 2). Αυτό βέβαια είναι φυσικό, αφού η χρησιμοποίηση αντισυλληπτικών δεν έχει τις νομικές, ήθικες και ψυχολογικές επιπτώσεις και κυρώσεις που έχει η έκτρωση.

Οι ερωτήσεις όμως της έρευνας βρίσκονται σε συνάρτηση με το πρόβλημα του οικογενειακού προγραμματισμού, ο οποίος βέβαια προϋποθέτει όχι μόνο γνώσεις, αλλά και όρθη πρακτική εφαρμογή των αντισυλληπτικών μέτρων, αφού, όπως ήδη τονίστηκε, οι γυναίκες καταφεύγουν στην έκτρωση σε έσχατη ανάγκη.

Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον πίνακα 8, στον οποίο παρατηρούμε ότι 9 γυναίκες στις 10 (89,3%), που είναι υπέρ της έκτρωσης, είναι και υπέρ της εφαρμογής κάθε αντισυλληπτικού μέτρου.

Ο πίνακας περιλαμβάνει μία δεύτερη κατηγορία ερωτωμένων που, αν και αντίθετη προς την έκτρωση, συμφωνεί με την εφαρμογή των αντισυλληπτικών μέτρων σε ποσοστό 51,5%, διαφωνεί δε σε ποσοστό 43,1%. Η δεύτερη αυτή κατηγορία γυναικών υποδιαιρείται σε δυο ομάδες:

α) σ' εκείνη που πιστεύει ότι η σύλληψη πρέπει να αποφευχθεί με τη χρησιμοποίηση αντισυλληπτικών μέσων και όχι με τη διακοπή της κύησης.

β) σ' εκείνη που αντιτίθεται όχι μόνο προς την έκτρωση αλλά και προς την εφαρμογή κάθε αντισυλληπτικού μέτρου: 56 γυναίκες στις 317 (δηλαδή 17,6% του συνολικού δείγματος) παίρνουν αυτή τη θέση. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον—από κοινωνιολογικής και δημογραφικής πλευράς—υποσύνολο, το οποίο άπωθε ή και καταδικάζει την αντισυλληπτική νοσοτροπία που επικρατεί. Η ποιοτική ανάλυση αυτού του υποδείγματος θά είχε σαν αποτέλεσμα ίσως μία εις βάθος κατανοήση των κοινωνιολογικών μηχανισμών από τους οποίους εξαρτάται η διατήρηση και η διάδοση της τεχνολογικής νοσοτροπίας, τα δε συμπεράσματα θά ώδηγούσαν στη δημιουργία μιάς σωστής δημογραφικής πολιτικής.

Προγραμμαίες σεξουαλικές σχέσεις

Στον πίνακα που ακολουθεί συσχετίζονται οι γνώμες των ερωτωμένων για την έκτρωση, με τις απόψεις για τις πρό του γάμου σεξουαλικές σχέσεις.

Από τη μελέτη του πίνακα προκύπτει ότι 44,1% των ερωτωμένων γυναικών αναγνωρίζουν ότι είχαν προγραμμαίες σεξουαλικές σχέσεις. Αυτό δίνει μία σαφή εικόνα του βαθμού διαδόσεως των προγραμμαίων σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ των σημερινών νέων ζευγαριών.

Έπειδή στον ελληνικό χώρο οι νέες κοπέλλες, όταν έχουν προγραμμαίες σεξουαλικές σχέσεις, φι-

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. Σεξουαλικές σχέσεις πριν από τον γάμο και γνώμη για την έκτρωση

Σεξουαλικές σχέσεις πριν από τον γάμο	Γνώμη για την έκτρωση					
	Θετική		Άρνητική		Σύνολο απαντήσεων περί σεξουαλικών σχέσεων	
	N	%	N	%	N	%
Ναι	91	49,5	49	36,8	140	44,1
Όχι	93	50,5	81	61,0	174	55,0
Χωρίς απάντηση	3	2,2	—	—	3	0,9
Σύνολο	187	100,0	130	100,0	317	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 9α. Σεξουαλικές σχέσεις πριν από τον γάμο και γνώμη για την έκτρωση

βελγική έρευνα (Δείγμα 406 οίκ.)

Σεξουαλικές σχέσεις πριν από τον γάμο	Γνώμη για την έκτρωση					
	Θετική		Άρνητική		Σύνολο απαντήσεων περί σεξουαλικών σχέσεων	
	N	%	N	%	N	%
Ναι	69	82,2	104	55,5	173	64,5
Όχι	15	17,8	78	42,4	93	34,7
Χωρίς απάντηση	0	0,0	2	1,1	—	—
Σύνολο	84	100,0	184	100,0	268	100,0

$\chi^2=16,5$, $df=1$, $p<0,01$
 Πηγή: Presvelou, C., Brutus, A., et Canivet, B., «L'avortement dans la vie du couple», Recherches Sociologiques, No 1, juin 1972, σελ. 156.

στανται αυστηρή κριτική, θά ήταν φυσικό να παρουσιάζονται λόγω αντιδράσεως νεοτεριστικές τάσεις και αντίληψεις. Τα αποτελέσματα του πίνακα 9, όμως, δέν τό αποδεικνύουν αυτό.

Πράγματι ή ποσοστιαία δομή τών απαντήσεων εκείνων που αποδέχονται ή εκείνων που άρνοδνται την έκτρωση, δέν μεταβάλλεται καθόλου με την

έμπειρία ή άπειρία σεξουαλικών προγαμίων σχέσεων (ύπέρ: 49,5% και 50,5% αντίστοιχα).

Αξίζει να άναφερθή ότι στο βελγικό δείγμα, όπως φαίνεται από τόν πίνακα 9α, μεταξύ τών γυναικών που συμφωνούν με την πρόταση περί έκτρώσεως, 82,2% δηλώνουν ότι είχαν προγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις και 17,8% ότι δέν είχαν (έναντι 49,5% και 50,5% στις αντίστοιχες κατηγορίες του έλληνικού δείγματος).

Άντιλήψεις περί διαζυγίου και συζυγικής συμβιώσεως

Από ταν νεγρά ζευγάρια τού δείγματος ζητήθηκε να πάρουν θέση έναντι τού διαζυγίου (1η πρόταση), τής άρνήσεως τεκνογονίας (2η πρόταση) και τής έξωγαμιαίας συμβιώσεως (3η πρόταση). Βέβια τά θέματα αυτά ξεφεύγουν από τά πλαίσια τής παραδοσιακής δομής τής οικογένειας, αλλά τόν τελευταίο καιρό έχουν γίνει αντικείμενο πολλών συζητήσεων και έχουν διαδοθή με τά μέσα ενημερώσεως.

Γιά τόν λόγο αυτό, θά πρέπει να έπαληθεύσουμε ξανά την πιθανή σχέση μεταξύ θετικής στάσεως έναντι τής έκτρώσεως άφ' ενός και άλλων νεοτεριστικών, προοδευτικών, πρωτοποριακών ιδεών που άφορούν την οικογένεια σαν θεσμό, άφ' έτέρου.

Παρά τό γεγονός ότι ό αριθμός τών διαζυγίων παρουσιάζεται αύξημένος στην Έλλάδα,¹ ή «γενικευση» τού δέν γίνεται άποδεκτή έκ μέρους τών γυ-

1. Έθνική Στατιστική Υπηρεσία τής Έλλάδος. Άπογραφές τών έτών 1951, 1961, 1971. Στοιχεία σχετικά με τόν πληθυσμό τής Έλλάδος κατά οικογενειακή κατάσταση και φύλο. Σύνολο πληθυσμού και % για την κατηγορία «διαζευγμένοι».

	1951	1961	1971
Άμφοτέρων τών φύλων			
Σύνολο πληθυσμού Διαζευγμένοι %	7.564.079 0,35	8.388.321 0,55	8.764.732 0,71
Θήλεις			
Σύνολο πληθυσμού Διαζευγμένοι %	3.875.025 0,43	4.296.578 0,72	4.479.93 0,94

ΠΙΝΑΚΑΣ 10. Γνώμες για τη συζυγική ζωή τού ζεύγους και την έκτρωση

Συζυγική ζωή τού ζεύγους	Γνώμη για την έκτρωση								
	Θετική				Άρνητική				
	Συμφωνούν	Διαφωνούν	Δέν μπορούν ν' άποφασίσουν	Χωρίς άπάντηση	Συμφωνούν	Διαφωνούν	Δέν μπορούν ν' άποφασίσουν	Συμφωνούν	Διαφωνούν
Τό διαζυγίο να είναι έξ ίσου εύκολο όπως και ό γάμος	75 40,1	102 54,5	9 4,8	1 0,6	35 26,9	90 69,2	5 3,8	110 34,7	192 60,6
Είναι παραδεκτό κοινωνικά τά ζευγάρια να μην επιθυμούν παιδιά και να άποφασίζουν να μην κάνουν ποτέ	63 33,7	116 62,0	8 4,3	—	21 16,1	102 78,5	7 5,4	84 26,5	218 68,7
Η έλεύθερη συμβίωση να είναι έξ ίσου παραδεκτή κοινωνικά, όπως και ό γάμος	27 14,4	128 68,5	28 15,0	4 2,1	12 9,2	112 86,2	6 4,6	39 12,3	240 75,7

Όι κατηγορίες «συμφωνούν», «διαφωνούν» περιλαμβάνουν και τις κατηγορίες «μάλλον συμφωνών» και «μάλλον διαφωνών».

ναϊκών που ρωτήθηκαν. Στο συνολικό δείγμα μόνον ένα τρίτο των γυναικών (34,7%) συμφωνούν μ' αυτή την πρόταση, ενώ από τις γυναίκες που αποδέχονται την έκτρωση, 40,1% τάσσονται υπέρ του διαζυγίου και 54,5% το αρνούνται.

Η δεύτερη πρόταση εισάγει μία νεοτεριστική αντίληψη συζυγικής διαβίωσης, έφ' όσον προταίνει τον διαχωρισμό μεταξύ γάμου και τεκνογονίας. Στο συνολικό δείγμα μόνον 26,5% των γυναικών (δηλαδή μία γυναίκα στις τέσσερις) συμφωνούν μ' αυτή την πρόταση, 62% δέν συμφωνούν, ενώ το 33,7% δέχονται και την έκτρωση και τη νεοτεριστική αυτή μορφή συζυγικής διαβίωσης.

Η τρίτη πρόταση προσβάλλει ακόμη περισσότερο τις παραδοσιακές οικογενειακές αρχές, γιατί θέτει σε ίδια μοίρα τον θεσμό του γάμου και την έξωγαμαία συμβίωση. Επί 317 γυναικών που απάντησαν σ' αυτή την έρώτηση, μόνον 39 (δηλαδή 12,2%) συμφωνούν μ' αυτήν. Ένα επίσης μικρό ποσοστό (14,4%) γυναικών που αποδέχονται την έκτρωση αναγνωρίζουν σάν κοινωνικώς αποδεκτή την έξωγαμαία συμβίωση.

Αξιοσημείωτο παραμένει το γεγονός ότι μεταξύ των γυναικών που έχουν ταχθεί υπέρ της έκτρώσεως υπάρχει ένα 15% άναλοφοσίων γυναικών, που δέν έχουν προφανώς συγκεκριμένη γνώμη για την έξωγαμαία συμβίωση.

Όλα αυτά μάς δδηγούν στα έξής:

α) Η άποδοχή της έκτρώσεως δέν συμβαδίζει με την υιοθέτηση πρωτοποριακών αντίληψεων στους άλλους τομείς της οικογενειακής ζωής. Στο βελγικό δείγμα, όμως, παρατηρείται άκριβδός το αντίθετο.

Γιά πληρέστερη ενημέρωση, παρουσιάζουμε την ποσοστιαία δομή των απαντήσεων του βελγικού δείγματος, που αναφέρονται στην 3η πρόταση (τήν περισσότερο πρωτοποριακή).

Μεταξύ των Βελγίδων που δέχονται την έκτρωση, 60,7% συμφωνούν επίσης με την κοινωνική έξίσωση γάμου και έξεξογαμής συμβίωσης, έναντι 14,4% των Έλληνίδων.

β) Η άποδοχή της έκτρώσεως φαίνεται να επβάλλεται σάν λύση στο πρόβλημα της άνεπιθύμητης τεκνογονίας, χωρίς να συσχετίζεται με άλλες νεο-

τεριστικές ιδέες περί γάμου και τεκνογονίας.

γ) Η έκτρωση παρουσιάζεται όχι μόνο σάν λύση άνεπιθύμητης τεκνογονίας αλλά και σάν καταφύγιο της Έλληνίδας στη φοβερή καταπίεση που ύφισαται από την κοινωνία.

Έκείνες που παίρνουν θετική στάση έναντι της έκτρώσεως δέν άποτελούν σύνολο «χειραφετημένον γυναικδν» υπό την έννοια που ό έρος αυτός έχει πάρι τελενταία στα όδικά κράτη. Οι Έλληνίδες του δείγματος μας δέν έναντιώνονται στον γάμο και την οικογένεια. Νομίζουμε ότι αντίδρουν στο κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο που τους άρνεϊται το δικαίωμα να πάρουν άξιοματικά τη θέση τους στην κοινωνία και να συναργάζονται με τους συντρόφους τους στον επαγγελματικό και τδν πνευματικό χώρο, με ίσους όρους. Στο ίδιο το κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο που τις ύποχρεώνει να εκτελούν παθητικά και μηχανικά τά συζυγικά καθήκοντα που ή παράδοση τους επέβαλε.

Διαχωρισμός των συζυγιζων ρδλων

Οι έρευνες που έχουν γίνει μέχρι τώρα στο πλαίσιο των κοινωνικδν έπιστημδν έχουν έξετασει το διπλό ρόλο της γυναίκας σάν εργαζόμενης και σάν συζύγου ή μητέρας,¹ χωρίς να έχουν ακόμη άσχολληθδ με την άλλαγή του ρδλου του άνδρα σάν μοναδικού ή βασικού οικονομικού παράγοντα της οικογένειας.

Στα πλαίσια της έρευνάς μας υποβλήθηκε στις έρωτώμενες τδς δείγματος μας μία έρώτηση σχετική με τη δυνατότητα άλλαγής των κοινωνικδν ρδλων του άνδρα και της γυναίκας.

Από τις προτάσεις του πίνακα 11, ή πρώτη άναφέρεται στη γνώμη των γυναικδν σχετικά με το παραδοσιακό μοντέλο: «ή γυναίκα στο σπίτι, ό άνδρας στην δουλειά», τδ όποιο έχουν άποδεχθδ περίπου τά 9/10 του δείγματος μας (βλ. πίνακα 6). Η δεύτερη προτείνει ένα ριζοσπαστικό

1. Presvelou C., «Le vécú dialectisé: Les rôles sociaux de la femme», *Sauvegarde de l'enfance*, No 9/10, 1972.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10α. Ποσοστιαία δομή του βελγικού και ελληνικού δείγματος στην πρόταση: «ή έλευθερη συμβίωση να είναι έξίσου παραδεκτή κοινωνικά, όπως και ό γάμος, και γνώμη για την έκτρωση

Γνώμη περί κοινωνικής έξίσωσης γάμου και έλευθερης συμβίωσης	Γνώμη για τήν έκτρωση							
	Θετική				Άρνητική			
	Συμφωνούν	Διαφωνούν	Δέν μπορούν ν' άποφασίσουν	Χωρίς απάντηση	Συμφωνούν	Διαφωνούν	Δέν μπορούν ν' άποφασίσουν	Θετικές απαντήσεις για τήν κοινωνική έξίσωση γάμου και έλευθερης συμβίωσης
Βελγικό δείγμα	60,7	29,8	9,5	—	21,7	66,3	12,0	34,0
Έλληνικό δείγμα	14,4	68,5	15,0	2,1	9,2	86,2	4,6	54,9
								28,8
								55,0

Πηγές των βελγικδν δεδομένων: Presvelou, C., Brutus, A., et Canivet, B., *«L'avortement dans la vie du couple», Recherches Sociologiques*, No 1, juin 1972, σελ. 157.

* Σύνολο των κατηγοριδν: συμφωνδν άπόλυτα και έμμελλον συμφωνδν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11. Γνώμες σχετικά με τοὺς κοινωνικοὺς ρόλους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν στὴν οἰκογενειακὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ζωὴ, καὶ γνώμη γιὰ τὴν ἔκτρωση

Προτάσεις σχετικά με τοὺς κοινωνικοὺς ρόλους	Γνώμη γιὰ τὴν ἔκτρωση						Σύνολο ἀπαντήσεων γιὰ τοὺς κοινωνικοὺς ρόλους	
	Θετικὴ		Ἄρνητικὴ		Χωρὶς ἀπάντηση		Συμ-φωνοῦν	Δια-φωνοῦν
	Συμ-φωνοῦν	Διαφω-νοῦν	Δὲν μποροῦν ν' ἀποφα-οῖσιν	Συμ-φωνοῦν	Διαφω-νοῦν	Δὲν μποροῦν ν' ἀποφα-οῖσιν	Συμ-φωνοῦν	Δια-φωνοῦν
Ἡ γυναίκα ἀφοσιώνεται ἀποκλειστικὰ στὸ σπίτι καὶ τὰ παιδιὰ της, ὁ ἀνδρὰς στὴν ἐργασία του	142 75,9	40 21,4	5 2,7	109 83,8	21 16,2	—	251 79,2	61 19,3
Ὁ σύζυγος προτιμᾷ νὰ μείνῃ στὸ σπίτι καὶ ἡ σύζυγός του νὰ ἐργάζεται ἔξω, καὶ αὐτὴ τοὺς ἡ ἀπόφαση δὲν σχολιάζεται	27 14,4	132 70,6	28 15,0	13 10,0	109 83,8	7 5,4	40 12,6	241 76,0

Οἱ κατηγορίες «συμφωνοῦν», «διαφωνοῦν» περιλαμβάνουν καὶ τίς κατηγορίες «μῶλλον συμφωνῶ» καὶ «μῶλλον διαφωνῶ».

ΠΙΝΑΚΑΣ 11α. Ποσοστιαία δομὴ τοῦ βελγικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ δείγματος στὴν πρόταση: «ἡ γυναίκα ἀφοσιώνεται ἀποκλειστικὰ στὸ σπίτι καὶ τὰ παιδιὰ της, ὁ ἀνδρὰς στὴν ἐργασία του», καὶ γνώμη γιὰ τὴν ἔκτρωση

Γνώμη γιὰ τὸν παρα-δοσιακὸ διαχωρισμὸ τῶν κοινωνικῶν ρόλων τοῦ ἀνδρα καὶ τῆς γυ-ναίκας	Γνώμη γιὰ τὴν ἔκτρωση						Σύνολο ἀπαντήσεων γιὰ τὴν διατήρηση τῶν παραδοσιακῶν ρόλων	
	Θετικὴ		Ἄρνητικὴ		Χωρὶς ἀπάντηση		Συμ-φωνοῦν	Δια-φωνοῦν
	Συμ-φωνοῦν	Διαφω-νοῦν	Ἀναποφά-σιστες	Συμ-φωνοῦν	Δια-φωνοῦν	Ἀναποφά-σιστες	Συμ-φωνοῦν	Δια-φωνοῦν
Βελγικὸ δείγμα	25,0	72,6	2,4	40,2	52,7	6,5	35,5	58,9
Ἑλληνικὸ δείγμα	75,9	21,4	2,7	83,8	16,2	—	79,2	19,3

Πηγή: Presvelou, C., Brutus, A., et Canivet, B., «L'avortement dans la vie du couple», Recherches Sociologiques, No 1, Juin 1972, σελ. 158.

Σημείωση: Τὸ ποσοστὸ γυναικῶν τοῦ βελγικοῦ δείγματος ποὺ ἔχουν ἐπαγγελματικὴ ἀασχόληση (πλήρης ἢ μειωμένο ὥραριο) ἀνέρχεται σὲ 52,6 οἶο ἔναντι 20,2 οἶο στὸ ἑλληνικὸ δείγμα.

μοντέλο οἰκογενειακῆς διαβίωσης: «ἡ γυναίκα στὴ δουλειά, ὁ ἀνδρὰς στὸ σπίτι».

Τὰ 8/10 τοῦ συνολικοῦ δείγματος συμφωνοῦν μετὸν παραδοσιακὸ διαχωρισμὸ τῶν κοινωνικῶν ρόλων τοῦ ἀνδρα καὶ τῆς γυναίκας. Τὸ γεγονός ὅτι τὸ ποσοστὸ τῶν γυναικῶν τοῦ συνολικοῦ δείγματος ποὺ συμφωνοῦν μ' αὐτὴ τὴν πρόταση (79,2%) εἶναι σχεδὸν ἴδιο μετὸ ποσοστὸ τῶν γυναικῶν ποὺ ἀσχολοῦνται μετὰ οἰκιακὰ (79,8%, βλ. πίνακα 6), ἀποδεικνύει ὅτι ὅλες οἱ μὴ ἐργαζόμενες γυναῖκες ἐπικροτοῦν τοὺς παραδοσιακοὺς ρόλους ποὺ ἀσκοῦν ἐκεῖνες καὶ οἱ ἀνδρες τοὺς. Ἀντίθετα ὅλες οἱ ἐργαζόμενες μετὰ πλῆρες ἢ μειωμένο ὥραριο (20,2%, βλ. πίνακα 6) ἀρνοῦνται τοὺς παραδοσιακοὺς ρόλους (19,3% τοῦ πίνακα 11).

Μεταξὺ τῶν γυναικῶν ποὺ ἀποδέχονται εὐμενῶς τὴν πρόταση περὶ ἐκτρώσεως, 75,9% (δηλαδὴ σχεδὸν τὰ 8/10) τάσσονται καὶ ὑπὲρ τοῦ παραδοσιακοῦ διαχωρισμοῦ τῶν συζυγικῶν ρόλων! Παρατηροῦμε λοιπὸν ὅτι οἱ Ἑλληνίδες, ποὺ εἶναι «φορεῖς» παραδοσιακῶν ἀρχῶν, τηροῦν μιὰ ἀνεξάρτητη στάση ἔναντι τῆς ἐκτρώσεως. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐπίσης οἱ γνώμες τῶν Βελγίδων εἶναι πὸ συνεπεῖς.

Ἀναφέρεται στὸν πίνακα 11α, ὅτι μεταξὺ τῶν Βελγίδων ποὺ ἀποδέχονται τὴν ἔκτρωση μόνον ἓνα τέταρτο (25%) συμφωνοῦν μετὸν παραδοσιακὸ δια-

χωρισμὸ τῶν κοινωνικῶν ρόλων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἐνῶ 75,9% τῶν Ἑλληνίδων παραμένουν προσκολλημένες στὸ παραδοσιακὸ μοντέλο.

Ὁ πλήρης διαχωρισμὸς τῶν συζυγικῶν ρόλων (2ῃ πρόταση) γίνεται ἀποδεκτὸς ἀπὸ ἓνα μικρὸ ποσοστὸ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν ποὺ ρωτήθηκαν. Μόνον τὸ 12,6% τοῦ συνολικοῦ δείγματος συμφωνεῖ μετὴν πρόταση αὐτὴ καὶ τὸ ποσοστὸ τῶν γυναικῶν ποὺ δέχεται καὶ τὴν ἔκτρωση καὶ τὴ ριζοσπαστικὴ αὐτὴ πρόταση παραμένει ἐπίσης πολὺ χαμηλὸ: 14,4%.

IV. σεξουαλικὴ ζωὴ

Ἡ τρίτη καὶ τελευταία σειρά προτάσεων, ποὺ ἀναφέρεται στὶς σχέσεις τῶν δύο φύλων, εἶναι ἡ ἔξηξ: ἐλεύθερη διάθεση ἀντισυλληπτικῶν (1ῃ πρόταση), συμβίωση τῶν ἀρραβωνιασμένων (2ῃ πρόταση), κοινωνικὴ ἀναγνώριση ἀνύπανδρων μητέρων (3ῃ πρόταση).

Ἀπὸ τίς προτάσεις αὐτές, ἡ πρώτη θὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀπὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ γυναικῶν, κι αὐτὸ γιατί ἡ ἐφαρμογὴ τῆς δὲν ἀποτελεῖ κίνδυνον γιὰ τὸν θεσμὸ τῆς οἰκογένειας. Ἀντίθετα, ἐφαρμογὴ τῶν δυὸ ἄλλων προτάσεων θὰ εἶχε σοβαρὲς ἐπιπτώσεις γιὰ τὸν οἰκογενειακὸ θεσμὸ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12. 'Απόψεις για τη σεξουαλική ζωή εκτός γάμου και γνώμη για την έκτρωση

'Απόψεις σχετικά με τη σεξουαλική ζωή	Θετική				Γνώμη για την έκτρωση 'Αρνητική				Σύνολο γυναικών σχετικά με τη σεξουαλική ζωή	
	Συμφωνούν	Διαφωνούν	Δεν μπορούν ν' αποφασίσουν	Χωρίς απάντηση	Συμφωνούν	Διαφωνούν	Δεν μπορούν ν' αποφασίσουν	Χωρίς απάντηση	Συμφωνούν	Διαφωνούν
Τά αντισυλληπτικά διατίθενται ελεύθερα στην αγορά για όλους: παντρεμένους και μη	149 79,7	24 12,8	13 6,9	1 0,6	48 36,9	66 50,8	12 9,2	4 3,1	197 62,1	90 28,4
Οι άρραβωνιασμένοι να μπορούν να ζούν μαζί για ένα χρονικό διάστημα πριν παντρευτούν	88 47,1	89 47,6	9 4,8	1 0,5	46 35,4	80 61,5	3 2,3	1 0,8	134 42,2	169 53,3
Η μητρότητα να επιτρέπεται στις άνωπαντρες γυναίκες που δεν επιθυμούν να παντρευτούν	34 18,2	136 72,8	14 7,5	3 1,6	7 5,4	120 92,3	3 2,3	—	41 12,9	256 80,7

Οι κατηγορίες «συμφωνούν», «διαφωνούν» περιλαμβάνουν και τις κατηγορίες «μείλλον συμφωνά» και «μείλλον εισηγνά».

Η άποδοχή της πρώτης προτάσεως επαληθεύεται από την ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων των γυναικών του συνολικού δείγματος.

62,1% των γυναικών συμφωνούν με την πρώτη πρόταση. Το ποσοστό πέφτει στα 42,2% στη δεύτερη πρόταση και δεν αντιπροσωπεύει πλέον παρά 12,9% του δείγματος στην τρίτη.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι μεταξύ εκείνων που αποδέχονται την έκτρωση, 79,7% συμφωνούν επίσης με τη διάδοση των αντισυλληπτικών (1η πρόταση), 47,1% με τη συμβίωση των άρραβωνιασμένων (2η πρόταση) και μόνον 18,2% με τη μητρότητα χωρίς γάμο (3η πρόταση).

Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις αυτές, στον ελληνικό χώρο, η αποδοχή της εκτρόσεως δεν συσχετίζεται με πρωτοποριακές τάσεις που παρουσιάζονται στον κοινωνικό, οικονομικό και πνευματικό τομέα. Πολύ περισσότερο, δεν αποτελεί δείκτη πρωτοποριακών τάσεων.

επίλογος

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να εξετάσει από κοινωνιολογικής πλευράς τις περι εκτρόσεως αντιλήψεις των νεαρών οικογενειών εν γένει και των γυναικών ιδιαίτερα. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι τα νεαρά ζεύγη δέχονται βασικά την έκτρωση και ότι ύπερ της εκτρόσεως τάσσονται γυναίκες νεώτερης ηλικίας, μετρίων επιπέδου μορφώσεως, που ασχολούνται με τα οικιακά ή που έχουν μειωμένο ώραριο εργασίας, καθώς κι εκείνες που δηλώνουν ότι δεν συναντούν οικονομικές δυσκολίες.

Στον ελληνικό χώρο δεν παρατηρείται συσχετισμός μεταξύ πρωτοποριακών ιδεών γύρω από τον

οικογενειακό θεσμό και αποδοχής της εκτρόσεως. Σ' αυτό το σημείο τα ελληνικά δεδομένα διαφέρουν από τα βελγικά και από τα άλλα των δυτικών χωρών.

Η έρευνα λοιπόν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Έλληνίδα δέχεται βασικά την προοπτική εκτρόσεως σε περίπτωση ανεπιθύμητης κήσεως, αλλά συγχρόνως απορρίπτει κάθε πρωτοποριακή ιδέα της οποίας η εφαρμογή θα είχε συνέπειες όχι μόνο για τον γάμο αλλά για τον θεσμό της οικογένειας γενικότερα. Έπομένως, η αποδοχή της εκτρόσεως δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν δείκτης νεωτερικτικού πνεύματος και χειραφετήσεως της γυναίκας στην Ελλάδα.

Το γεγονός ότι το 55% των γυναικών του δείγματος δέχεται να καταφύγει στην έκτρωση, το βίαιο αυτό μέσον διακοπής κήσεως αποδεικνύει έλλειψη παιδείας και ειδικότερα σεξουαλικής αγωγής. Αυτό ισχύει κυρίως για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Στην Ελλάδα η έκτρωση εκπληρώνει δυο διαφορετικούς σκοπούς: α) χρησιμοποιείται σαν ριζικό αντισυλληπτικό μέτρο στα προχωρημένα στάδια κήσεως, κυρίως όταν ο οικογενειακός προγραμματισμός, που προϋποθέτει συνεννόηση μεταξύ των συζύγων, είναι άυπαρκτος και β) αποτελεί καταφύγιο των νεαρών συζύγων που ήδη έχουν ένα ή δυο παιδιά.

Η ενημέρωση των νέων γύρω από τα προβλήματα της οικογένειας, του τεκνονομικού προγραμματισμού και της σεξουαλικής αγωγής, είναι θέμα μεγάλης σημασίας και απαιτεί την άμεση προσοχή και επέμβαση των ειδικών επί των θεμάτων αυτών καθώς και των υπευθύνων της κοινωνικής και δημογραφικής πολιτικής.